

דרך ארוכה

הנוף האנושי של יגור הולם יפה את נופה הגיאוגרפי: שניהם מפתיעים בשלל צבעיהם. נופה הגיאוגרפי מכיל בקרבו את ההר והגיא, את צמחית הכרמל העשירה וגידולי השדה שבעמק, את אדמת הטרשים האפורה של מדרוני ההר עם השחור והחום של חופי הקישון. ואשר לנופה האנושי של יגור — הרי עשרות ארצות מיוצגות בפסיפס הגלויות שנתקבצו בתוכה. הילכך אפשר להגיד, כי שרשיה העמוקים של יגור נעוצים במרחקים — בארצות המוצא מהן הגיעו החברים. בתוך רקמה נפלאה זו ששמה יגור קיים פס צר והם חברי „דרור“ האוקראיני. במשק, אמנם, מעטים הם, אך אם יש את נפשנו לדעת מהם המקורות, מהם שאבה יגור את כוחה, הרי את התשובה לשאלה זו נמצא בתולדות התנועות שהביאונו עד הלום, וכוח זה לא תמיד נמצא בפרופורציה ישירה לגודלה של התנועה.

חברי „דרור“ עברו דרך ארוכה שהיתה זרועה אבני־נגף לא מעטות. חלקם אבדו בדרך, אך אלה שהגיעו חושלו ושמרו אמונים לרעיון שהינחה אותם בכל נדודיהם. אמנם, גם אקלימה של יגור, קרקעה החברתית סייעו לכך שאנשי „דרור“ ישתרשו כאן, אך אין לזלזל גם בכוחה הפנימי של התנועה, שלא הביא, אמנם, רבים — כדוגמת תנועות אחרות — אך גם לא הפסידה אותם בתחנת הגשמתה הסופית.

כחמישים שנה עברו מאז צעדנו את צעדינו הראשונים. היה זה באוקראינה המערבית. יהדות חבל זה, בהיותה חוליה מיוחדת בקיבוץ יהודי רוסיה, מילאה תפקיד חשוב בליכודו ועיצוב דמותו.

מלחמת העולם הראשונה פגעה קשה בחלקיו המערביים של קיבוץ זה. רבים מבין יהודי ליטא, פולין וגליציה (שאף היא נכבשה על ידי הרוסים בראשית המלחמה) היו נאלצים אז לנטוש את מקומות מגוריהם ולנדוד מזרחה. הפגישה עם הפליטים זעזעה את הישוב היהודי באוקראינה והגבירה בו את תחושת ההזדהות עם גורלם. באופן ספונטני קמו ועדי־עזרה לפליטים, שדאגו למחסורם ושיכונם.

התעוררות זו הכתה גלים אף בקרב החוגים המתבוללים, בעיקר בנוער, שהיה מתחנך בתי־ספר רוסיים, כשכל מעיניו נתונים לקריירה עתידה. חורבן יהדות פולין וגליציה הוציא רבים משאננותם וגרם לשידוד מערכות יסודי. תסיסה זו לבשה צורה מגובשת בחוגי עיון, שצצו בשנות 1915—1916 ושמטרתם היתה להתעמק בקורות עמנו ולחפש פתרון לכעיותיו הכאובות.

בעיר מולדתי — ברדיצ'ב, שבצדק הוכתרה בשם ירושלים־דוהלין, על היותה עיר עם רוב יהודי מכריע ומרכז כלכלי ותרבותי חשוב ביהדות ווהלין — מנו חוגים אלה — ערב המהפכה הרוסית — כמאתים נער ונערה. מספר זה לא היה מבוטל בתנאי המחתרת בהם פעלנו, כי השלטון הצאריסטי המתמוטט החשיד בחוסר נאמנות לא את הפועלים בלבד, אלא גם את המשכילים ואסר כל פעולה ציבורית בחוגים אלה. התנועה הציונית היתה בלתי־ליגלית, כמוה כתנועה הסוציאליסטית.

משפרצה המהפכה והופל שלטון הרשע — נתעוררו תקוות רבות בלב המוני העם המדוכאים והלאומים השונים שאיכלסו את רוסיה. גם אנו היינו עם השמחים והשתתפנו בהפגנות רבות־עם שהתקיימו אז, אך במהפכה ראינו רק שלב בדרכנו הארוכה לקראת שיחרור לאומי וסוציאלי מלא, שאותו חזינו בארץ.

תקופת המהפכה היתה משופעת בהופעות מרצים ממחנות פוליטיים שונים, מהם גם ציונים. אך במיוחד שבו את לבנו שניים מהם: זליקין ו"ל ופיסרבסקי, שהשתייכו לקבוצת "עת-לבנות" מקיוב. מה היה חדש בדבריהם? הרי היתה זו השאיפה לחידוש פני התנועה הציונית, שחרורה מרקבון בעל-ביתי וחוסר מעש, והמזיגה של ערכי היהדות עם רדיקליזם פוליטי: קנאות לעברית וציונות מדינית מיסודו של הרצל, בניגוד לתורות אוטונומיסטיות למיניהן שרווחו אז ברחוב היהודי. ומאידך — השקפת עולם סוציאליסטית-עממית, שקסם של רומנטיקה מהפכנית היה חופף עליה.

באחת מהרצאותיו הוכיח זליקין ו"ל, כי כל לאומי עקבי חייב לשאוף לביטול מעמדות בעמו למען שחרר כוחות היצירה שבו למלחמה עם הטבע; וכי כל סוציאליסט עקבי חייב לשאוף לשיפור תנאי חייו של עמו למען זרו את התקדמותו. רעיונות אלו היכו גלים אף בקרב האינטליגנציה האוקראינית, אך במיוחד קסמו לנוער הציוני. בבחירות לוועידה כל-ארצית של הציונות הרוסית זכו מועמדי "עת-לבנות" לנצחון מזהיר, בהעבירם את מרבית הצירים מקיוב. התארגנו כתנועת "דרור" והתחלנו להתפשט על פני ערים ועיירות של אוקראינה המערבית. בעיקר רכשנו את הנוער, ארגנו אותו בשעורי ערב לעברית ובפעולה מעשית בהתרמת המוני יהודים למס התחיה, שהיה מיועד לקרנות, כלומר להגברת ההתישבות בארץ. בינתיים, החריפה ברוסיה מלחמת האזרחים. באוקראינה צצו כנופיות למיניהן, שסיסמתן העיקרית היתה — הצלת רוסיה מהקומונות, שפחדן נפל על האיכרים, והשמדת היהודים — נושאי-המהפכה כביכול. ומכיון שאת המטרה האחרונה היה יותר קל להגשים — נשטפו העיירות בנחלי דם יהודי. הנשואים בחיים נמלטו לערים הגדולות, בהן היתה מצויה הגנה עצמית יהודית. לפרסום זכתה ההגנה בבוגוסלב — עיר מחוזית בגדה המערבית של הדניפר — וההגנה בז'יטומיר שאורגנה ביוזמת חברינו.

בשנים 1918—1919 היה נטוש מאבק על השלטון באוקראינה בין הצבא האדום, חילות פטלורה וגדודי הגנרל דניקין, שלוש הערים, בהן נמצאו סניפינו המרכזיים (קיוב, ז'יטומיר וברדיצ'ב) עברו מיד ליד ונמצאו לעתים תכופות תחת שלטון שונה. צבאות דניקין ערכו שחיטה באוכלוסיה היהודית בקיוב בהתאם לסיסמתם: "הכה ביהודים והצל את רוסיה". גם האוקראינים פעלו בהתאם למסורת שלהם לפתוח את מלחמות ה"שחרור" שלהם בפרעות ביהודים. הפעם עברה כוס החימה גם על הערים הגדולות. בז'יטומיר היה זה בעת שלטונו של פטלורה, אך גם האוכלוסיה הנוצרית המקומית לא טמנה ידה בצלחת. ואילו בברדיצ'ב, עליה היו נטושים קרבות עזים, היו חילות פטלורה הניגפים שופכים זעמם בהפגזות בלתי-פוסקות על העיר "הז'ידית".

בשנת 1920 — עם הכיבוש הסופי של אוקראינה על ידי הצבא האדום — חידשנו את הקשר בינינו. הפעם פעלנו שוב במחתרת, מכיון שהשלטון הסובייטי אסר, כידוע, כל פעולה ציונית. הרדיפות לא אחרו לבוא: נערכו חיפושים, הוחרמו ספריות ודרשו למסור את נשק ההגנה העצמית.

וממערב הגיעונו, בינתיים, שמועות על סיכויים נרחבים שנפתחו שם לתנועה הציונית: התכנסו ועידות, נעשו הכנות לחידוש הקונגרסים שהופסקו בזמן המלחמה. נפתחה העלייה השלישית, כשהיא סוחפת איתה גם את הנוער היהודי מאוקראינה הפורץ גבולות. בסניפינו התחילו בירורים אינטנסיביים על עתידנו. לא ראינו כל טעם בהמשך פעולתנו ברוסיה, במיוחד לאור יעודנו, בחידוש התנועה הציונית והגברת אופיה החלוצי. היו בינינו שגרסו כי עלינו להשאר במקומותינו כדי לחלק עם המוני העם את גורלם. ויכוח מר על

נושא זה התנהל ביני ובין אחד מחברי הטובים. טענתי כי אין יסוד לאופטימיות לגבי סיכויי תנועתנו כאן.

ויכוח זה הסתיים בוועידתנו החשאית שהתקיימה בקיוב בשנת 1920. הוחלט לעבור לאירופה המרכזית. ואמנם ביצענו העברה זו במאורגן בהשאירנו אי-אלה גרעינים להמשך הפעולה בשכבות נוער יותר צעירות ושלוחה אירגונית למימון פעולת העברה וצעדינו הראשונים בפולין.

תקופה זו היתה עשירה בגילויי גבורה ולא חסרו בה גם סממני רומנטיקה מהפכנית: ראשית — המחתרת, שנית — הקשר שלא היה קל. זוכר אני כיצד צעדנו ברגל עשרות קילומטרים מברדיצ'ב לז'יטומיר, כאשר נהרסו כל אמצעי התחבורה; כיצד נסענו על גגות ומדרגות של קרונות הרכבת, לבושים בגדי חיילים ומצויידים בתעודות מזויפות, תוך סכנה של מאסר ואף משפט ליניץ' ע"י החיילים אם יתגלו אצלנו החומרים והציוד, שהיה מורגש בהם מחסור בצבא אצל חיילים ושהיו דרושים לנו לביצוע תוכניתנו.

אחר כך החל השלב של הברחת הגבול. שיגרנו שליחים אל הגבול ומעבר לו שעליהם היה מוטל התפקיד לעזור בהעברה ולדאוג ללגליזציה שלנו בפולין. התנועה הציונית היתה, אמנם, חפשית שם בפעולותיה, אך יהודי רוסיה שזרמו באלפים היו צפויים להחזרה עם היתפסם ללא תעודה מתאימה.

בפולין החלה פעולתנו בקרב הנוער. את סניפי „דרור“ הראשונים הקימונו בוהלין, שהיתה קרובה לנו כחלק מאוקראינה וסמוכה לגבול שעברנו. הגברנו את הכיסופים לארץ, היינו בין הראשונים בהפיכת העברית לשפה מדוברת בגולה ושיתפנו עצמנו בעבודת הקרנות. אך עיקר מפעלנו היה ארגון „החלוץ“, שעשה או את צעדיו הראשונים.

אחרי כשלוש העליה הרביעית נעשה ברור לכל, כי בלי הכשרת הנוער בגולה לתפקידיו בארץ ובהתישבות — אין תקומה לציונות. אך באותן השנים (1923—1926) דבר זה טרם היה ברור לכל. שליחי הקיבוץ-המאוחד, שהגיעו מן הארץ, מצאו בחברי „דרור“ בעלי-ברית נאמנים במתן דפוסים קבועים להכשרה, בתנופה לארגון סניפי „החלוץ“ ובייחוד „החלוץ הצעיר“.

בד בבד התנהל גם האקסודוס שלנו מפולין. תמיד עשינו חשבון לחלוקת הכוחות בין הפעולה בגולה ועליה לארץ. כל אחד היה רשאי לעלות לאחר שתרם את תרומתו הארגונית, בין ב„החלוץ“, בין ב„החלוץ הצעיר“ או נוער המפלגה.

אני עליתי יותר מאוחר. בשנים הראשונות אחרי ההעברה לפולין התפרנסתי משעורים לעברית ותוך כדי כך פעלתי במפלגה ובסניף הורשאי של „החלוץ“. יותר מאוחר עבדתי בועד למען א"י העובדת ובארגון הנוער של המפלגה המאוחדת. שלוש שנים עבדתי כמורה בבתי ספר של מפלגתנו בערי השדה (בריסק, חרובישוב) תוך מאמץ להחדיר בתלמידים את הרוח החלוצית. גם אני וגם אווה (שעבדה אף היא בבית הספר) זוכרים בסיפוק רב תקופה זו של פעולתנו עם חברים למפלגה במקום, ועם ילדי ישראל מחוננים שעם אחדים מהם נפגשנו א"כ בארץ.

עם עליתנו ארצה, בשלהי שנת 1930, עשינו שנתיים בתל-יוסף. התחברנו שם עם חברים, שהועברו מפלוגת עין-טבעון, ואתם יחד עמדנו במערכת הקיבוץ על קבלת עליה באמצעותו. זרות היתה מורגשת בין שרידי הגדוד והקיבוץ, גם נוקשות בקליטת עליה — דבר שלא גרם להרגשתנו הטובה והקלטותנו במקום.

משעברנו ליגור הרגשנו ברוח אחרת — רוח קיבוצית ותנועתית, יחס חם לעליה. מצאנו

כאן גם קבוצה די נכבדת של חברינו מתמול שלשום — אחת משלוש שלוחות של «דרור» בקיבוץ (עין חרוד, גבעת-השלושה ויגור). אתם יחד עברנו שלבים חשובים בהתפתחות יגור כגון: איחוד המשק והפלוגה, חדירה לעבודות בעיר, פיתוח המשק ועוד.

בדרך זו גם כרעו חברים. ברטט של הערצה נזכיר כאן את צביה, יוסקה בארי, בוויה וחומה ז"ל, שתרמו לא מעט לביסוסה של יגור ולא זכו להגיע אתנו עד הלום.

כיום, כשאנו משקיפים על בנינינו המוצקים הניצבים לרגלי הכרמל, על שדותינו המוריקים והמפעלים שהקימונו, כשאנו מתבוננים בדור השני השופע בריאות, המשתלב בעבודה ובתפקידים — אפשר לציין בסיפוק רב כי למרות הקשיים, הצרות והמשברים עמלנו לא היה לשוא.

אליעזר פולושקו

(מתוך ספר יגור)

